

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԵՎ ԹԵՍԱՎՈՐՄԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

2022-2023 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ
ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ՀՏԳ-373:941:(479.25)
ԳՄԴ-74.2+63.3(2h)
Հ 282

Պատասխանատու՝ ՆԱՐԻՆԵ ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ

Գնահատման և թեստավորման կենտրոնը շնորհակալություն է հայտնում ՀՀ բուհերի Հայոց պատմության ամբիոններին, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատմության ինստիտուտին, պատմության ուսուցիչներին և բոլոր շահագրգիռ անձանց՝ ուղեցույցի նախագծի վերաբերյալ հայտնած կարծիքների, ներկայացրած առաջարկությունների և դիտողությունների համար, որոնք հաշվի են առնվել ուղեցույցի սույն տարբերակում:

Հ 282 Հայոց պատմություն: Պետական ավարտական և միասնական քննությունների ուղեցույց:
Գնահատման և թեստավորման կենտրոն, 2022. 42 էջ:

ԳՄԴ-74.2+63.3(2h)

ISBN 978-9939-805-67-2

© Գնահատման և թեստավորման կենտրոն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան.....	4
Թեստի կառուցվածքը	5
Առաջադրանքների կառուցվածքային տեսակները	7
Առաջադրանքների նմուշներ.....	9
Քննական ծրագրում ընդգրկված ուսումնական նյութը.....	25
Պատասխանների ձևաթուղթը	41
Հանձնարարվող գրականություն	42

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ուղեցույցում ներկայացված է 2022-2023 ուսումնական տարվա պետական ավարտական և միասնական քննությունների թեստի կառուցվածքը, տրված են առաջադրանքների թեմատիկ, բովանդակային ու կառուցվածքային տեսակները և տիպերը, դրանց համամասնությունը թեստում, առաջադրանքների լուծման եղանակների և պատասխանների ձևաթղթում լրացման կարգի բացատրությունները, առաջադրանքների նմուշներ, ք ն ն ա կ ան ծրագրում ընդգրկված ուսումնական նյութը, պատասխանների ձևաթուղթը և պատասխանի գնահատման չափանիշները, հանձնարարվող գրականությունը:

Հայոց պատմության շտեմարանները, պետական ավարտական և միասնական քննությունների թեստերը կազմվում են համաձայն ուղեցույցի:

Զննական թեստերը կազմվում են քննական ծրագրում ընդգրկված՝ ավագ դպրոցի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի դասագրքերի համապատասխան ուսումնական նյութերի հիման վրա ստեղծված առաջադրանքներից: Դրանք կարող են լինել՝ «Հայոց պատմություն. պետական ավարտական և միասնական քննությունների թեստային առաջադրանքների շտեմարան»-ի երեք գրքերից (2021 թ. և 2022 թ. հրատարակություն, «Զանգակ») ընտրված առաջադրանքներ, ինչպես նաև շտեմարանային առաջադրանքների և քննական ուսումնական նյութի հիմքի վրա ստեղծված նոր առաջադրանքներ:

ԹԵՍՏԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Քննական թեստը բաղկացած է Ա և Բ մակարդակներից և ներառում է 70 առաջադրանք:

Ա մակարդակի առաջադրանքները վերաբերում են պետական ավարտական քննությանը և միասնական քննության ավարտական մասին:

Միասնական քննությունը ներառում է Ա և Բ մակարդակները:

Թեստային առաջադրանքները ունեն հետևյալ 3 կառուցվածքային տեսակները՝ ընտրովի պատասխանով, կարճ պատասխանով և պնդումների փունջ՝ բաղկացած 6 պնդումներից:

Ընտրովի պատասխանով (թեստի հ.հ. 1-38 և 46-57 առաջադրանքներ) և կարճ պատասխանով (հ.հ. 39-44 և 58-69) առաջադրանքներից յուրաքանչյուրի ճիշտ պատասխանին տրվում է 1 միավոր, պնդումների փնջի ամբողջական ճիշտ պատասխանին՝ 6 միավոր (հ.հ. 45 և 70):

Թեստի ընդհանուր միավորը այդպիսով կազմում է 80:

Ստորև տրված աղյուսակում ներկայացված են առաջադրանքների բովանդակային և կառուցվածքային տիպերը, դրանց տեսակներն ու համամասնությունը:

Առաջադրանքների քվանտական տիպերը		Կառուցվածքային տիպերը					
		Ա մակարդակ			Բ մակարդակ		
		Ընտրովի պատաս- խանով	Կարճ պատաս- խանով	պնդում- ների փունջ	Ընտրովի պատաս- խանով	Կարճ պատաս- խանով	պնդում- ների փունջ
1	Տարեթվերի իմացություն	10 (1-8, 28-29)	---		---	---	
2	Փաստերի և երևույթների իմացություն	10 (9-16, 30-31)	---		---	---	
3	Աշխատանք ակզբնադրյալների հետ	4 (17-18, 32-33)	---		---	---	
4	Պատմական տերմինների և հասկացությունների իմացություն	3 (19-20, 34)	1 (39)		2 (46-47)	2 (58-59)	
5	Պատմական իրադարձությունների և երևույթների պատճառների ու հետևանքների իմացություն	3 (21-22, 35)	1(40)		2 (48-49)	2 (60-61)	
6	Պատմական իրադարձությունների և երևույթների ժամանակագրական հաջորդականության իմացություն	4 (23-24, 36-37)	2 (42- 43)		3 (50-52)	3 (65-67)	
7	Պատմական իրադար- ձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային հաստատությունների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների համապատասխանեցում	3 (25-26, 38)	1 (44)		2 (53, 57)	2 (68-69)	
8	Պատմական փաստարկների, պնդումների համադրում և խմբավորում	1 (27)	1 (41)	1 (45)	3 (54-56)	3 (62-64)	1 (70)

ԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ՏԵՄԱԿՆԵՐԸ

Ըննական քեստի առաջադրանքների կ ա տ ա ր մ ա ն հանձնա-
րարությունները ձևակերպվում են հարցերի կամ պահանջների տեսքով:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպվում է
հ ա ր ց ը կ ա մ պահանջը, և տրվում է պատասխանի չորս
տարբերակ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքները երկու տիպի են և
ունեն կատարման տարբեր եղանակներ:

Առաջին տիպի կարճ պատասխաններով առաջադրանքներում
պահանջից հետո կարող են տրված լինել պատասխանի համարա-
կալված՝ հինգից մինչև ինը տարբերակ (պնդումներ, բացա-
տրություններ, տերմիններ, իրադարձություններ և այլն), որոնցից
պետք է ընտրել ճիշտ պատասխան(ներ)ը: Ա մակարդակում տրված
են հինգ կամ վեց համարակալված տարբերակներ, որոնցից ճիշտ են
մեկը կամ երկուսը: Այն առաջադրանքում, որտեղ ճիշտ
պատասխանն է համարակալված տարբերակներից միայն մեկը,
պետք է նշել միայն դա: Այն դեպքում, երբ ճիշտ պատասխանն է
համարակալված տարբերակներից երկուսը, պետք է երկուսն էլ
գրանցել: Ոչ ամբողջական կամ սխալ պատասխանների, ինչպես
նաև պատասխանի բացակայության դեպքում քննություն
հանձնողը միավոր չի վաստակում:

Բ մակարդակում առաջին տիպի կարճ պատասխանով առա-
ջադրանքներում ճիշտ են պատասխանի համարակալված յոթից
մինչև ինը տարբերակներից երկուսը, երեքը կամ չորսը: Այդ դեպ-
քում, կախված առաջադրանքից, անհրաժեշտ է գտնել և գրանցել
պատասխանի երկու, երեք կամ չորս ճիշտ պատասխանները: Ոչ
ամբողջական կամ սխալ պատասխանների, ինչպես նաև
պատասխանի բացակայության դեպքում քննություն հանձնողը
միավոր չի վաստակում:

Ա մակարդակում երկրորդ տիպի կարճ պատասխաններով առա-
ջադրանքներում 5 դատարկ վանդակներում անհրաժեշտ է լրացնել
տրված փաստերի, անունների, իրադարձությունների կամ տարեթվե-
րի համարներն այնպես, որ ստացվի ճիշտ ժամանակագրական
հաջորդականություն կամ համապատասխանություն: Ճիշտ ամբող-
ջական պատասխանի համար տրվում է 1 միավոր, իսկ մեկ և
ավելի սխալ պարունակող պատասխանի, կամ ամբողջական
պատասխանի բացակայության դեպքերում միավոր չի տրվում:

Բ մակարդակում երկրորդ տիպի կարճ պատասխաններով առաջադրանքներում 6 կամ 7 դատարկ վանդակներում անհրաժեշտ է լրացնել տրված փաստերի, անունների, իրադարձությունների կամ տարեթվերի համարներն այնպես, որ ստացվի ճիշտ ժամանակագրական հաջորդականություն կամ համապատասխանություն: Ծիշտ ամբողջական պատասխանի համար տրվում է 1 միավոր, իսկ մեկ և ավելի սխալ պարունակող պատասխանի, կամ ամբողջական պատասխանի բացակայության դեպքերում միավոր չի տրվում:

Պնդումների փունջ առաջադրանքները թեստերում երկուսն են (մեկական Ա և Բ մակարդակներում): Դրանք ներկայացված են հետևյալ կերպ. տրված են 6 պնդումներ, որոնցից յուրաքանչյուրին պետք է տրվի առաջարկվող երեք պատասխաններից՝ «Ծիշտ է», «Մխալ է» կամ «Չգիտեմ», մեկը: Այս առաջադրանքից հնարավոր է վաստակել առավելագույնը 6 միավոր:

Զննական թեստի առաջադրանքները կատարելուց հետո քննություն հանձնողը ի ր ը ն տ ր ա ծ կ ա մ ս տ ա ց ա ծ պատասխանները պետք է գրանցի պատասխանների ձևաթղթում:

Թեստ - գրքույկը չի ստուգվում: Ստուգվում է միայն պատասխանների ձևաթուղթը:

Գնահատումը կատարվում է հետևյալ կերպ. բացի պնդումների փնջից՝ բոլոր առաջադրանքներից յուրաքանչյուրի ճիշտ պատասխանը գնահատվում է 1 միավոր, սխալ պատասխանը կամ պատասխանի բացակայությունը՝ 0:

Պնդումների փնջի յուրաքանչյուր պնդման դիմաց ճիշտ նշված «Ծիշտ է» կամ «Մխալ է» պատասխանի համար քննություն հանձնողը վաստակում է մեկական միավոր: «Չգիտեմ» պատասխանի համար միավոր չի տրվում և միավոր չի պակասում: Մխալ նշված «Ծիշտ է» կամ «Մխալ է» պատասխանի համար քննություն հանձնողը ոչ միայն միավոր չի ստանում, այլև կորցնում է մեկ միավոր՝ տվյալ փնջի համար նախատեսված միավորներից: Այսպես՝ եթե քննություն հանձնողը վեց առաջադրանքներից չորսին տվել է ճիշտ պատասխան, իսկ երկուսին՝ սխալ, ապա նա վաստակում է երկու միավոր:

Եթե վաստակված և կորցրած միավորների քանակը հավասար է, կամ կորցրած միավորների թիվը գերազանցում է վաստակված միավորների թիվը, ապա առաջադրանքի պատասխանը գնահատվում է 0: Այլ առաջադրանքներից վաստակված միավորներից որևէ միավոր չի հանվում:

ԱՌԱՋԱԴԻԱՆՔՆԵՐԻ ՆՄՈՒՇՆԵՐ

Ստորև ներկայացված են թեստային առաջադրանքների մուշներ՝ դրանց կատարման և ձևաթղթում լրացման վերաբերյալ բացատրություններով:

Ա մակարդակ

1. Տարեթվերի իմացություն

Այս առաջադրանքները միայն ընտրովի պատասխանով են: Չևակերպվում է հարցը կամ պահանջը, և տրվում է պատասխանի չորս տարբերակ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

8. Ե՞րբ է Երևանի Հայոց ազգային խորհրդի կողմից Արամ Մանուկյանը հաստատվել Երևանի մահանգի դիկտատոր:

- 1) 1917 թ. դեկտեմբերին
- 2) 1918 թ. մայիսի 28-ին
- 3) 1918 թ. մարտի 24-ին
- 4) 1915 թ. մայիսի 7-ին

Այս և ընտրովի պատասխանով մյուս առաջադրանքներին պատասխանելիս՝ քննություն հանձնողը համապատասխան համարի առաջադրանքի սյունակի չորս վանդակներից մեկում պետք է դնի «X» նշանը: Օրինակ, եթե քննություն հանձնողը 8-րդ առաջադրանքի համար ընտրել է 3-րդ պատասխանը, ապա դա պետք է գրանցի հետևյալ ձևով՝

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1
2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2
3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	X	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3
4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4

Եթե քննություն հանձնողը ընտրովի պատասխանով որևէ առաջադրանքի պատասխանել է սխալ ու ցանկանում է ուղղել իր սխալ նշումը, ապա պատասխանների ձևաթղթում **«Միայն նշված պատասխանները փոխելու տեղը»** հատվածում պետք է գրանցի առաջադրանքի համարը և կատարի նոր նշում՝ հետևյալ ձևով.

	3	3
1		
2		
3	X	
4		

2. Փաստերի և երևույթների իմացություն

Այս առաջադրանքները նույնպես միայն ընտրովի պատասխանով են: Ձևակերպվում է հարցը կամ պահանջը, և տրվում է պատասխանի չորս տարբերակ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Ո՞վ էր Ձեյթունի 1895-1896 թթ. ապստամբության փաստական ղեկավարը:

- 1) Սկրտիչ Յաղուբյանը
- 2) Նազարեթ Չավուշը
- 3) Գարուն Աղասին
- 4) Պապիկ Նորաշխարհյանը

3. Աշխատանք սկզբնաղբյուրների հետ

Այս առաջադրանքները ևս միայն ընտրովի պատասխանով են: Ներկայացվում է հարցը կամ պահանջը, սկզբնաղբյուրային մեջբերումը, և տրվում է պատասխանի չորս տարբերակ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Հայոց ո՞ր արքայի մասին են մեջբերված խոսքերը.

«Եվ տիրապետեց նա բազմաթիվ բերդերի և գավառների Վայոց ձորի, Խաչենի և Փառիտուսի սահմաններում՝ ավելի, քան իր եղբայրը, և չկար մեկը, որ սարսափ պատճառեր Հայաստանին»:

- 1) Աշոտ III
- 2) Սմբատ II
- 3) Գագիկ I
- 4) Աշոտ II

4. Պատմական տերմինների և հասկացությունների իմացություն

Այս առաջադրանքները ըստ կառուցվածքի երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում հարցի կամ պահանջի ձևակերպումից հետո ներկայացվում է չորսից մինչև վեց տերմինի և հասկացության բացատրություն: Պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Ընտրել տերմինների կամ հասկացությունների ճիշտ բացատրությունները.

ա. Վաղ քրիստոնեական պաշտամունքային շինությունները հայտնի են բազիլիկ տաճարներ անունով:

բ. Պատվանդանի վրա կանգնեցված սալաձև կոթող-խաչարձանը կոչվում է խաչքար:

գ. Եկեղեցիների պատերի վրայի խճանկարները կոչվում են որմնանկարներ:

դ. Շարականներ էին կոչվում գուսանների երգած երգերը:

ե. XI դարում աշխարհիկ դպրոցների հիման վրա ձևավորված նոր տիպի դպրոցները կոչվեցին վարդապետարաններ:

1) գ, ե

2) բ, գ

3) ա, բ

4) ա, դ

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են տերմինների կամ հասկացությունների բացատրության 5-6 տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտ պատասխանի երկու տարբերակների համարները:

Օրինակ՝

Ընտրել տերմինների կամ հասկացությունների ճիշտ բացատրությունները.

1) Միջնադարյան Հայաստանի քաղաքներում առևտրին, արհեստներին, հարկահանությանն ու շուկաներին հետևող հասուկ պաշտոնյան կոչվում էր շահապ:

2) Հայդուկ արաբերեն նշանակում է տասնապետ:

3) Օսմանյան կայսրությունում ազդեցություն ձեռք բերելու և նրանից զանազան զիջումներ կորզելու նպատակով եվրոպական մեծ տերությունների միջև պայքարի արդյունքում առաջացած միջազգային հարաբերությունների հիմնախնդիրը ստացել է «Արևելյան հարց» անվանումը:

4) Կիլիկիայում XIII դարի սկզբներին ստեղծված պաշտպանական ամրությունները կոչվել են սղնախներ:

5) Բագրատունիների օրոք իշխանին ենթակա զորամասը կոչվում էր մարզպանական գունդ:

Այս և կարճ պատասխանով մյուս առաջադրանքներին պատասխանելիս քննություն հանձնողը պատասխան(ներ)ը պետք է գրանցի նախատեսված հորիզոնական վանդակներում՝ ցանկացած հաջորդականությամբ: Հորիզոնական վանդակներից յուրաքանչյուրում պետք է գրել մեկ թվանշան: Օրինակ, եթե 39-րդ առաջադրանքի ճիշտ պատասխանն է 3 և 5, ապա այն պետք է գրանցել այս ձևով՝

39	3	5
40		
41		
42		

Նույն առաջադրանքի պատասխանը կարելի է գրանցել նաև այս ձևով՝

39	5	3
40		
41		
42		

Եթե քննություն հանձնողը կարճ պատասխանով որևէ առաջադրանքի պատասխանել է սխալ ու ցանկանում է ուղղել իր սխալ նշումը, ապա պատասխանների ձևաթղթում **«Միայն նշված պատասխանները փոխելու տեղը»** հատվածում պետք է գրանցի առաջադրանքի համարը և կատարի նոր նշում՝ հետևյալ ձևով.

Կարճ պատասխան	3	9		4	5

5. Պատմական իրադարձությունների և երևույթների պատճառների ու հետևանքների իմացություն

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում հարցի կամ պահանջի ձևակերպումից հետո ներկայացվում է չորսից մինչև վեց պնդում կամ փաստարկ: Պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Ո՞րն էր Տիգրանակերտի անկման պատճառը.

- 1) Քաղաքը պաշտպանող Մեհրուժան զորավարն անցավ հռոմեացիների կողմը:
- 2) Քաղաքում վերջացել էին սննդամթերքն ու ջուրը, և սկսվել էր համատարած սովը:
- 3) Քաղաքում տարածվել էր համաճարակ, և պաշտպանների թիվը զգալիորեն կրճատվել էր:
- 4) Քաղաքը պաշտպանող օտարազգի վարձկանները հռոմեացիների առջև բացեցին դարպասները:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի համարակալված 5-6 տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտ պատասխան հանդիսացող երկու տարբերակների համարը:

Օրինակ՝

Խորհրդային կառավարությունը 1953 թ. մայիսին պաշտոնապես հայտարարեց, որ Թուրքիայից ոչ մի տարածքային պահանջ չունի, որովհետև՝

- 1) Թուրքիան դարձել էր ԽՍՀՄ-ի դաշնակիցը:
- 2) Սկսվել էր սառը պատերազմը:
- 3) Ստալինը խուսափեց Թուրքիայի հետ ռազմական բախումից:
- 4) Ստեղծվել էր Հյուսիսատլանտյան դաշինքը և Թուրքիան անդամակցել էր դրան:
- 5) Վարչապետի դաշինքի երկրները չաջակցեցին Խորհրդային պետությանը այդ հարցում:

**6. Պատմական իրադարձությունների և երևույթների
ժամանակագրական հաջորդականության իմացություն**

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում հարցի կամ պահանջի ձևակերպումից հետո տրվում է 4-6 անունների կամ իրադարձությունների շարք, ինչպես նաև պատասխանի չորս տարբերակ: Պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Բագրատունի արքաներին դասավորել ըստ նրանց գահակալման հաջորդականության:

ա) Սմբատ I   բ) Գագիկ II   գ) Աշոտ Ողորմած   դ) Աշոտ Երկար

- 1) ա, գ, դ, բ
- 2) դ, ա, գ, բ
- 3) ա, դ, գ, բ
- 4) դ, ա, բ, գ

Օրինակ՝

Ըստ ժամանակագրական հաջորդականության՝ թվարկված իրադարձություններից ո՞րն է տեղի ունեցել հինգերորդը:

- ա. Ա. Խանջյանի սպանությունը
- բ. Պոտոսդամի կոնֆերանսը
- գ. Ստալինգրադի ճակատամարտը
- դ. Երկրորդ աշխարհամարտի ավարտը
- ե. Խորհրդային Միության ժողովուրդների Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտը
- զ. Խորհրդա-գերմանական չհարձակման մասին պայմանագրի կնքումը

1) բ   2) ե   3) դ   4) գ

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի համարակալված 5-6 տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտ պատասխանի համարը:

Օրինակ՝

Գտնել այն իրադարձությունը, որը խախտում է ստորև տրված շարքի ժամանակագրական հաջորդականությունը.

- 1) Արձնի գյուղի մոտ տեղի ունեցած ճակատամարտը
- 2) Աշոտ Մսակերի նստավայրի տեղավոխումը Գարույնքից Բագարան
- 3) Նկան ամրոցի հերոսական դիմադրությունն Աշոտ Արծրունու գլխավորությամբ
- 4) Հայոց իշխանաց իշխան Բագարատ Բագրատունու կառավարման սկիզբը
- 5) Հովման Խոթեցու և Աշոտ ու Գավիթ Բագրատունի եղբայրների գլխավորությամբ արաբների ոչնչացումը Տարոնում

Այս տիպի առաջադրանքներից մեկը պետք է ներկայացվի հետևյալ կերպ. հ ա ռ ց ի կ ա մ պահանջի ձևակերպումից հետո տրվում է 5 անունների կամ իրադարձությունների շարք: Պատասխանի լրացման համար տրվում են համապատասխան քանակությամբ դատարկ վանդակներ: Վանդակներում անհրաժեշտ է լրացնել տրված անունների կամ իրադարձությունների համարներն այնպես, որ ստացվի ճիշտ ժամանակագրական հաջորդականություն:

Թեստ - գրքույկում այս տիպի առաջադրանքը ներկայացված է այսպես.

Օրինակ՝

Իրադարձությունները դասավորել ժամանակագրական հաջորդականությամբ.

- 1) Խառանի ճակատամարտը
- 2) Կրասուսի ժամանումը Արևելք
- 3) Ալցիումի ճակատամարտը
- 4) Արտավազդ II- ի գերեվարումը
- 5) Առաջին եռապետության ստեղծումը

5
2
1
4
3

Ձևաթղթում պատասխանը պետք է լրացվի պատասխանի թվերի նույն հերթականությամբ՝ յուրաքանչյուր վանդակում մեկ թիվ գրելով:

43	5	2	1	4	3
	Ա	Բ	Գ	Դ	Ե
44					

Եթե քննություն հանձնողը կարճ պատասխանով որևէ առաջադրանքի պատասխանել է սխալ ու ցանկանում է ուղղել իր սխալ նշումը, ապա պատասխանների ձևաթղթում **«Միայն նշված պատասխանները փոխելու տեղը»** հատվածում պետք է գրանցի առաջադրանքի համարը և կատարի նոր նշում հետևյալ ձևով.

4	3	3	5	1	2	4

7. Պատմական իրադարձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային հաստատությունների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների համապատասխանեցում

Այս տիպի առաջադրանքները ընտրովի և կարճ պատասխանով են: Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքում հարցից կամ պահանջից հետո ներկայացվում են պատմական իրադարձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային օջախների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների երկու շարքեր (առաջին շարքում ընդգրկվում են չորսից հինգ, իսկ երկրորդում՝ մեկով ավելի բաղադրիչներ), և տրվում է դրանց համապատասխանեցումով կազմված պատասխանի չորս տարբերակ: Պետք է ընտրել պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկը:

Օրինակ՝

Համապատասխանեցնել հեղինակների և նրանց ստեղծագործությունների անունները.

1) Ստեփանոս Շահումյան	ա. «Տիեզերական պատմություն»
2) Ստեփանոս Պալասանյան	բ. «Համառօտ պատմութիւն Ադուանից»
3) Աբրահամ Երևանցի	գ. «Պատմութիւն Դավիթ բեկին»
4) Հովսեփ Գաթըրճյան	դ. «Պատմութիւն Հայոց»
	ե. «Պատմութիւն պատերազմաց»

1) 1-գ, 2-դ, 3-ե, 4-ա

2) 1-բ, 2-դ, 3-ե, 4-ա

3) 1-գ, 2-դ, 3-բ, 4-ե

4) 1-բ, 2-ա, 3-գ, 4-ե

Այս տիպի առաջադրանքներից մեկը կարող է ներկայացվել աղյուսակի ձևով: Այդ դեպքում ներկայացվում են պահանջը և վեց սյունակից բաղկացած աղյուսակ, տրվում է դրանց համապատասխանեցմամբ կազմված պատասխանի չորս տարբերակ: Ըստ աղյուսակի առաջին սյունակի հերթականության՝ պետք է կատարել համապատասխանեցում և ընտրել ճիշտ պատասխանը (տարբերակը):

Օրինակ՝

Կատարել համապատասխանեցում.

	Իրադարձությունը	N	Տարեթիվը	N	Գործիչը
1	Վանի ինքնապաշտպանության սկիզբը	1	1895 թ. հոկտեմբեր	1	Նիկոլ Դուման
2	Խանասարի արշավանքը	2	1894 թ.օգոստոսի վերջ	2	Մկրտիչ Ավետիսյան
3	Ջեյթունի ապստամբության սկիզբը	3	1896 թ. հունիսի 3	3	Մեծն Մուրադ
4	Սասունի հերոսամարտի ավարտը	4	1897 թ. հուլիսի 25	4	Աղասի
		5	1890 թ. հուլիս	5	Անդրանիկ

1)

1	3	2
2	4	1
3	1	4
4	2	3

2)

1	3	2
2	5	5
3	1	4
4	4	3

3)

1	3	1
2	1	2
3	4	3
4	2	4

4)

1	2	2
2	4	1
3	3	4
4	1	5

Կարճ պատասխանով առաջադրանքը պետք է ներկայացվի հետևյալ կերպ. ձևակերպումից հետո տրված են պատմական իրադարձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային օջախների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների երկու շարք (առաջին շարքում ընդգրկվում են հինգ (համարակալված է տառերով), իսկ երկրորդում վեց (համարակալված է թվերով) բաղադրիչ, և տրված են տառերով համարակալված և գուգահեռաբար դասարկ վանդակներ: Գատարկ վանդակներում պետք է լրացնել առաջին շարքի տառի բաղադրիչին համապատասխանող երկրորդ շարքի բաղադրիչի թիվը:

Թեստային գրքույկում այս տիպի առաջադրանքը ներկայացված է այսպես.

Օրինակ՝

Հայ հոգևոր գործիչների անունները համապատասխանեցնել նրանց հետ կապված իրադարձությունների հետ.

- ա) Հովհաննես Բ Գաբելեանցի
- բ) Ներսես Գ Տայեցի
- գ) Հովսեփ Ա Վայոցձորցի
- դ) Ներսես Ա Պարթև
- ե) Հովհաննես Ա Մանդակունի

ա	1
բ	6
գ	2
դ	3
ե	4

- 1) 571–572 թթ. ապստամբությունը
- 2) Վարդանանց պատերազմը
- 3) Աշտիշատի ժողովը
- 4) Վահանանց պատերազմը
- 5) Դվինի 506 թ. եկեղեցական ժողովի գումարումը
- 6) Զվարթնոցի տաճարի կառուցումը

Ձևաթղթում պետք է լրացվեն միայն համապատասխան թվերը նույն հերթականությամբ՝ յուրաքանչյուր վանդակում մեկ թիվ գրելով:

43	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
	Ա	Բ	Գ	Դ	Ե
44	1	6	2	3	4

Եթե քննություն հանձնողը կարճ պատասխանով որևէ առաջադրանքի պատասխանել է սխալ և ցանկանում է ուղղել իր սխալ նշումը, ապա պատասխանների ձևաթղթում **«Միայն նշված պատասխանները փոխելու տեղը»** հատվածում պետք է գրանցի առաջադրանքի համարը և կատարի նոր նշում հետևյալ ձևով.

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>		
4	4	1	6	2	3	5	<input type="text"/>

8. Պատմական փաստարկների, պնդումների համադրում և խմբավորում

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում հարցից կամ պահանջից հետո ներկայացվում են 4–6 փաստարկներ կամ պնդումներ: Պատասխանի 4 տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Օրինակ՝

Գտնել երկու ճիշտ պնդումները.

- ա. Վռամշապուհ արքան առանց Սասանյանների հետ համաձայնեցնելու հայոց կաթողիկոս է նշանակում Սահակ Պարթևին՝ փորձելով միավորել Մեծ Հայքի երկու մասերը:
- բ. Վռամշապուհ արքայի և Սահակ Պարթև կաթողիկոսի հովանավորությամբ Մեսրոպ Մաշտոցն իրագործում է մշակու-թային դարակազմիկ իրադարձություն՝ ստեղծում է Հայոց այբուբենը:
- գ. Վռամշապուհ արքայի հետ խորհրդակցելով՝ Սահակ Պարթևը մեկնում է պարսից արքունիք ու ստանում Վռամ IV-ի համաձայնությունը իր փեսա Համագասպ Մամիկոնյանին Հայոց սպարապետ նշանակելու մասին:
- դ. Հայ նախարարների խնդրանքով պարսից թագավոր Հագկերտ I-ը Վռամշապուհի մահից հետո Հայոց թագավոր է հաստատում Վռամշապուհի որդի Շապուհին:
- ե. Վռամշապուհ արքային չի հաջողվում օգտվել ստեղծված բարենպաստ իրավիճակից և միավորել Մեծ Հայքի երկու մասերը:

1) ա, բ

2) բ, գ

3) գ, դ

4) դ, ե

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի համարակալված 5-6 տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտ պատասխան հանդիսացող երկու տարբերակների համարները:

Օրինակ՝

Գտնել սխալ պնդումները.

- 1) Անանիա Շիրակացու կազմած թվաբանության դասագիրքը աշխարհում հնագույնների շարքին է պատկանում:
- 2) VI դարում իմաստասիրությամբ զբաղվել է նշանավոր ճարտասան և մանկավարժ Պարույր Հայկազնը:

- 3) Դավիթ Անհաղթն իր «Եղծ աղանդոց» երկում քրիստոնեական հավատքը պաշտպանել է հակադիր ուսմունքներից:
- 4) «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկում մեծ տեղ է հատկացված բնության ճանաչմանը:
- 5) Դավիթ Անհաղթը կատարել է գիտությունների դասակարգում՝ ըստ բնագիտության, թվաբանության և աստվածաբանության:

Պնդումների փունջը ներկայացվում է հետևյալ կերպ. տրված են 6 պնդումներ, որոնցից յուրաքանչյուրին պետք է տալ առաջարկվող երեք պատասխաններից՝ «Ճիշտ է», «Միսալ է» կամ «Չգիտեմ» մեկը: Այս առաջադրանքից հնարավոր է վաստակել առավելագույնը 6 միավոր:

Չևաթթում լրացման կարգը. տվյալ պնդման համարի տակ տրված երեք վանդակներից որևէ մեկում պետք է դնել X-նշանը:

45	1	2	3	4	5	6
Ճիշտ է	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Միսալ է	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Չգիտեմ	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Եթե քննություն հանձնողը պնդումների փնջում պատասխանել է սխալ ու ցանկանում է ուղղել իր սխալ նշումը, ապա պատասխանների ձևաթղթում **«Միսալ նշված պատասխանները փոխելու տեղը»** հատվածում պետք է գրանցի առաջադրանքի համարը և կատարի նոր նշում՝ հետևյալ ձևով.

	7	0	1
Պնդումների փունջ			
Ճիշտ է	☐	☐	☐
Միսալ է	☒	☐	☐
Չգիտեմ	☐	☐	☐

Նմուշ:

45. Տրված 6 պնդումներից յուրաքանչյուրի համար ընտրել՝ «Ճիշտ է», «Միսալ է», «Չզիտեմ» պատասխաններից որևէ մեկը:

45-1. 1880–ական թթ. կեսերից պահպանողական և ազատական հոսանքներն իրենց սպառում են:

45-2. Արևմտյան Հայաստանում ստեղծված առաջին խմբակը հայտնի է «Հայասեր–ազգասեր» անունով:

45-3. Գ. Արծրունու ազատագրական խմբակը հիմնվել էր Երևանում:

45-4. «Բարենպատակ ընկերություն» և «Հայրենիքի սիրո գրասենյակ» խմբակների նպատակն է եղել ոչ միայն ազատագրել Արևմտահայաստանը, այլև հասնել ազգի երկու հատվածների միավորմանը:

45-5. Բեռլինի վեհաժողովից հետո հայ հասարակական–քաղաքական գործիչներն իրենց հույսը սկսեցին կապել Գերմանիայի ռազմաքաղաքական գորեղ աջակցությամբ ծավալված հայ զինված պայքարի հետ:

45-6. «Պաշտպան հայրենյաց» կազմակերպությունն ունեցել է մոտ 30 անդամ, որոնք փորձել են զենք առաքել «Թուրքահայ եղբայրներին»:

Բ մակարդակ

4. Պատմական տերմինների և հասկացությունների իմացություն

Այս առաջադրանքները ըստ կառուցվածքի երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքները կարող են ներկայացվել երկու ձևով:

Առաջին՝ հարցի կամ պահանջի ձևակերպումից հետո ներկայացվում են համարակալված 7-10 տերմինների կամ հասկացությունների բացատրություններ: Պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Այս տիպի առաջադրանքների մյուս խումբը կարող է ներկայացվել նաև համապատասխանության ձևով: Տրվում են 4-9 տերմիններ կամ հասկացություններ և դրանց բացատրության վերաբերյալ մեկով ավելի տարբերակներ: Պատասխանի տրված չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի համարակալված 7-9 տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտ պատասխան հանդիսացող երեք կամ չորս տարբերակների համարները:

5. Պատմական իրադարձությունների և երևույթների պատճառների ու հետևանքների իմացություն

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում պահանջի ձևակերպումից հետո ներկայացվում է համարակալված 7-10 պնդում կամ փաստարկ: Տրվում են պատասխանի 4 տարբերակներ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի համարակալված 7-9 տարբերակներ: Պետք է ընտրել երեք կամ չորս ճիշտ պատասխանի համարները:

6. Պատմական իրադարձությունների և երևույթների ժամանակագրական հաջորդականության իմացություն

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում պահանջի ձևա-

կերպումից հետո ներկայացվում է համարակալված 7-10 անունների կամ իրադարձությունների շարք, և տրվում է պատասխանի չորս տարբերակ, որոնցից պետք է ընտրել ճիշտը:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո տրվում է 7-9 անունների կամ իրադարձությունների դասավորություն: Պետք է ընտրել այն երկու տարբերակների համարները, որոնք խախտում են տրված շարքի ժամանակագրական հաջորդականության ճիշտ դասավորությունը:

Այս տիպի առաջադրանքներից երկուսը թեստում պետք է ներկայացվեն հետևյալ կերպ. առաջադրանքներում պահանջի ձևակերպումից հետո տրվում է 6 կամ 7 անունների կամ իրադարձությունների շարք, այնուհետև տրվում են դատարկ վանդակներ: Վանդակներում անհրաժեշտ է լրացնել տրված անունների կամ իրադարձությունների համարներն այնպես, որ ստացվի ճիշտ ժամանակագրական հաջորդականություն:

Չևաթոթում պատասխանը պետք է լրացվի պատասխանի թվերի մույն հերթականությամբ՝ յուրաքանչյուր վանդակում մեկ թիվ գրելով:

7. Պատմական իրադարձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային հաստատությունների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների համապատասխանեցում

Այս տիպի ընտրովի պատասխանով առաջադրանքների ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատմական իրադարձությունների, երևույթների, տարեթվերի, կրթամշակութային հաստատությունների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների երկու շարքեր (առաջին շարքում կարող են ընդգրկվել վեցից մինչև տասը, իսկ երկրորդում՝ մեկով ավելի բաղադրիչներ), և տրվում է դրանց համապատասխանեցումով կազմված պատասխանի չորս տարբերակ: Պատասխանի չորս տարբերակներից միայն մեկն է ճիշտ:

Այս տիպի առաջադրանքներից մեկը կարող է ներկայացվել աղյուսակի ձևով: Այդ դեպքում ներկայացվում են պահանջը և ութ սյունակից բաղկացած աղյուսակ, և տրվում է համապատասխանեցումով կազմված պատասխանի 4 տարբերակ: Ըստ աղյուսակի առաջին սյունակի հերթականության՝ պետք է կատարել համապատասխանեցում և ընտրել ճիշտ պատասխանը (տարբերակը):

Կարճ պատասխանով առաջադրանքները պետք է ներկայացվեն հետևյալ կերպ. ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատմական իրադարձությունների, երևույթների, փաստերի, տարեթվերի, կրթամշակութային օջախների, վայրերի, ստեղծագործությունների, տեղանունների կամ անձնանունների երկու շարքեր. առաջին շարքում ընդգրկվում են 6 կամ 7 (համարակալված է տառերով), իսկ երկրորդում՝ մեկով ավելի (համարակալված է թվերով) բաղադրիչներ, և տրվում է տառերով համարակալված և գուգահեռաբար դատարկ վանդակներ: Գատարկ վանդակներում պետք է լրացնել առաջին շարքի տառի բաղադրիչին համապատասխանող երկրորդ շարքի բաղադրիչի թիվը:

Չևաթոթում պետք է լրացվեն միայն ընտրված համապատասխան թվերը՝ յուրաքանչյուր վանդակում մեկ թիվ գրելով:

8. Պատմական փաստարկների, պնդումների համադրում և խմբավորում

Ըստ կառուցվածքի այս առաջադրանքները երկու տիպի են:

Ընտրովի պատասխանով առաջադրանքներում հարցի կամ պահանջի ձևակերպումից հետո ներկայացվում են համարակալված 7-10 փաստարկներ կամ պնդումներ, և տրվում է պատասխանի չորս տարբերակ, որոնցից միայն մեկն է ճիշտ:

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներում ձևակերպումից հետո ներկայացվում են պատասխանի 7-9 համարակալված տարբերակներ, որոնցից պետք է ընտրել երեք կամ չորս ճիշտ պատասխանի համարները:

Պնդումների փունջը ներկայացվում է հետևյալ կերպ. տրվում են 6 պնդումներ, որոնցից յուրաքանչյուրին պետք է տալ առաջարկվող երեք պատասխաններից՝ «Ճիշտ է», «Միսալ է» կամ «Չգիտեմ», մեկը: Այս առաջադրանքից հնարավոր է վաստակել առավելագույնը 6 միավոր:

Չևաթոթում լրացման կարգը. տվյալ պնդման համարի տակ տրված վանդակներից որևէ մեկում պետք է դնել «X» նշանը:

**ՔՆՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՒՄ ԸՆԴԳՐԿՎԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ՆՅՈՒԹԸ (բովանդակային դասիչ)**

Քննական ծրագիրը ներառում է «Հայոց պատմություն» առարկայի ավագ դպրոցի 2008 թ. հաստատված ծրագրի հիման վրա 2014-2016 թթ. Ա. Մելքոնյանի, Ա. Սիմոնյանի և Ա. Նազարյանի խմբագրությամբ լույս տեսած ավագ դպրոցի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի 10-12-րդ դասարանների դասագրքերի համապատասխան ուսումնական նյութը:

Դասագրքերում կան որոշ վրիպակներ, որոնք ուղղվել են ուղեցույցի «Դասագրքերում նկատված վրիպակներ» հատվածում:

**ՄԱՍ Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ
ՈՒ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄԸ**

Հայկական քաղաքակրթության ճևալորման պատմաաշխարհագրական պայմանները: Հայոց հայրենիք Հայկական լեռնաշխարհը: Հայաստանի պատմավարչական բաժանումները: Պատմաաշխարհագրական միջավայրի ազդեցությունը Հայոց պատմության վրա:

**ԲԱԺԻՆ 2. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ՄԿՁԲՆԱՎՈՐՈՒՄԸ**

Հայոց ծագումնաբանությունը

Հայոց ծագումնաբանության հարցը: Հնդեվրոպական նախահայրենիքը: Հայոց ծագումնաբանության վերաբերյալ ավանդագրույցները:

Հայկական վաղ պետական կազմավորումները (Ք. ա. III հազարամյակ - Ք. ա. I հազարամյակի սկիզբ)

Հայկական պետական կազմավորումները Ք.ա. II հազարամյակում և Ք.ա. I հազարամյակի սկզբին: Հայասա թագավորությունը: Նաիրյան երկրները: Հայկազունների Արարատյան թագավորությունը:

ԲԱԺԻՆ 3. ՀԱՍԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վանի համահայկական թագավորությունը

Վանի թագավորության կազմավորումն ու հզորացումը: Արգիշտի I:
Վանի թագավորության առաջացումը: Իշպուիմիի գահակալությունը:
Թագավորության հզորացումը Սենուայի գահակալության շրջանում:
Արգիշտի I:

Վանի տերությունը Սարդուրի II-ի և նրա հաջորդների օրոք: Թագավորության անկումը: Սարդուրի II. Չորս ծովերի տերությունը:
Ասորեստանի դիրքերի վերականգնումը: Վանի թագավորությունը
Ք.ա. VIII դարի վերջին և Ք.ա. VII դարի առաջին կեսին:
Թագավորության թուլացումն ու անկումը, Վանի տերության դերը
Հայոց պատմության մեջ:

Վանի թագավորության պետական կարգը և քանակը: Պետական
կարգը, հայկական պետականության զարգացումը: Բանակը:

Հայկազուն-Երվանդականների թագավորությունը

Հայաստանը Ք. ա. VII դարավերջից մինչև Ք. ա. 330-ական թվականները: Սկայորդի և Պարույր Հայկազուններ: Հայկազուն-
Երվանդականների թագավորությունը Ք. ա. VI դարում: Բեհիս-
թունյան արձանագրությունը Հայաստանի և հայերի մասին:
Հայաստանը Աքեմենյան տերության կազմում:

Հայոց թագավորությունները Ք. ա. 331-201 թվականներին:
Ալեքսանդր Մակեդոնացու արշավանքները և Հայաստանի անկա-
խության վերականգնումը: Հայկական թագավորությունները և
Սելևկյան տերությունը:

Հայկազուն-Երվանդականների թագավորության պետական կարգը:
Պետական կարգը: Թագավորության տարածքը, վարչական
բաժանումը և քանակը:

Մեծ Հայքի Արտաշեսյանների թագավորությունը

Նոր հարստության հիմնումը: Արտաշես I: Արտաշեսի
գահակալումը: Հայկական հողերի վերամիավորումը: Մեծ Հայքի
միջազգային հեղինակության աճը: Արտաշատ մայրաքաղաքի
հիմնադրումը: Հողային բարեփոխումը: Ռազմավարչական և այլ
բարեփոխումներ:

Հայաստանը աշխարհակալ տերություն: *Տիգրան II Մեծ:* Տիգրան II-ի գահակալությունը: Հայ-պոնտական դաշինքը և Կապադովկիայի նվաճումը: Հայ-պարթևական պատերազմը: Ասորիքի գրավումը: Հայկական տերության տարածքը, բնույթը, բնակչությունը: Տիգրանակերտի կառուցումը:

Ռազմաքաղաքական նոր իրադրությունը Առաջավոր Ասիայում: Հռոմեա-պոնտական հակամարտությունը: Հայ-հռոմեական պատերազմի առաջին փուլը: Արածանիի ճակատամարտը: Հայ-հռոմեական պատերազմի երկրորդ փուլը: Արտաշատի պայմանագիրը:

Հայաստանի պայքարն ընդեմ Հռոմի ծավալապաշտական քաղաքականության: *Արտավազդ II:* Արտավազդ II-ի գահակալությունը: Հռոմեա-պարթևական պատերազմը և Հայաստանը: Անտոնինոսի արշավանքները:

Արտաշեսյան թագավորության անկումը: Արտաշես II: Վերջին Արտաշեսյանները:

Մեծ Հայքի Արշակունյաց թագավորությունը I-III դարերում

Հայաստանը և Հռոմի ու Պարթևստանի մրցակցությունը: Հայաստանը և հռոմեա-պարթևական հակամարտությունը: Տասնամյա պատերազմը, Հռանդեսայի պայմանագիրը:

Մեծ Հայքի թագավորությունում Արշակունիների գահակալումը: Տրդատ I Արշակունի՝ Մեծ Հայքի թագավոր: Սանատրուկ: Վաղարշապատ մայրաքաղաքի հիմնադրումը: Մեծ Հայքում Արշակունիների ժառանգական իշխանության հաստատումը:

Մեծ Հայքը III դարում: Հայ-պարսկական և հայ-հռոմեական հարաբերությունները: Տրդատ III Մեծի գահակալումը: Մծբինի հաշտությունը:

ԲԱԺԻՆ 4. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՉԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

Հայկական մշակույթը Բ..ա. IX - Բ..ա. III դարերում

Համահայկական առաջին թագավորության հոգևոր մշակույթը: Պետական կրոնը: Գրային համակարգերը:

Հայկական մշակույթը հելլենիզմի դարաշրջանում

Հելլենիստական դարաշրջանը և Հայաստանը: Հայկական մշակույթի զարգացման առանձնահատկությունները: Հելլենիստական դարաշրջանը և Հայաստանը: Հայոց դիցարանը:

Գիրը, պատմագրությունը, գրականությունը և տոմարը: Հայ հին

դպրությունը: Պատմագրությունը և գրականությունը: Տոմարը և օրացույցը:

Արվեստը: Շինարարության զարգացումը և ճարտարապետությունը: Նեմրուքի սրբավայրն ու Գառնիի հուշարձանախումբը:

ՄԱՍ Բ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՂԱԶԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒՄ

ԲԱԺԻՆ 1. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՂԱԶԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒՄԸ ԶՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԱՐԺԵՀԱՍԱԿԱՐԳԻՆ

Քրիստոնեության հռչակումը պետական կրոն: Ավատատիրության հաստատումը:

Քրիստոնեության հռչակումը պետական կրոն: Հայ առաքելական եկեղեցու հիմնադրումը և քրիստոնեությունը պետականորեն ընդունելու նախադրյալները: Տրդատ III Մեծի գահակալության օրոք Սբ Գրիգորի գործունեությունը: Հայ առաքելական եկեղեցու նվիրապետության հաստատումը: Ազգային և քրիստոնեական արժեքների ներդաշնակումը: Քրիստոնեության ընդունման պատմական նշանակությունը:

Ավատատիրության հաստատումը Հայաստանում: Ավատատիրական հարաբերությունների ձևավորումը: Ավատատիրական հողատիրության ձևերը: Ավատատիրական աստիճանակարգը: Պետական կառավարման համակարգը: Բանակը: Բնակչությունը:

Արշակունյաց թագավորությունը IV դարում և V դարի սկզբին

Պայքար կենտրոնական իշխանության ուժեղացման համար: Մեծ Հայքի թագավորության վերելքը Տրդատ III Մեծի օրոք: Խոսրով III Կոտակի քաղաքականությունը: Տիրանի գահակալությունը:

Արշակ II և Պապ թագավորների քաղաքականությունը: Ներքաղաքական իրավիճակը: Արշակ II-ի քաղաքականությունը և պարսկա-հռոմեական պատերազմը: Հայ-պարսկական պատերազմը: Արշակ II-ի և Վասակի դավադրական սպանությունը: Պապ թագավորի գահակալությունը: Պապի բարեփոխումները:

Հայոց Արշակունյաց թագավորության մայրամուտը: Վարազդատի գահակալությունը և Մուշեղ սպարապետի ծրագիրը: Արշակ III-ի գահակալությունը և Մանվել սպարապետը: Հայաստանի պարսկա-հռոմեական բաժանումը և Խոսրով IV-ի միավորիչ ջանքերը: Վռամշապուհի համապետական գործունեությունը: Հայ Արշակունիների հարստության անկումը և դրա հետևանքները:

Հայկական պետականության նախարարական շրջանը

Արևելյան Հայաստանի մարզպանական կարգավիճակը: Վարդանանց պատերազմը: Նախարարական համակարգը: Հայ ժողովրդի վիճակի ծանրացումը: Ապստամբության սկիզբը և ծավալումը: Խաղխաղի ճակատամարտը: Ավարայրի ճակատամարտը: Վարդանանց պատերազմի արդյունքները:

Վահան Մամիկոնյանի գլխավորած ապստամբությունը 481-484թթ.: Մարզպանական Հայաստանի քաղաքական իրավիճակը: Ապստամբական պայքարը: Նվարսակի պայմանագիրը:

Հայաստանը VI դարում: Վաչագան Բարեպաշտի թագավորությունը Հայոց Արևելից կողմերում: Քաղաքական իրավիճակը և Դ-վինի 506 թ. ժողովը: Արևմտյան Հայաստանը VI դ. առաջին կեսին: 571-572 թթ. ապստամբությունը և պարսկա-բյուզանդական 20-ամյա պատերազմը: Հայաստանի 591 թ. բաժանումը:

Հայաստանը VII դարում: Պարսկա-բյուզանդական պատերազմի վերսկսումը: Հայաստանի քաղաքական վիճակը VII դ. 20-30-ական թթ.: Հայաստանը և արաբների զավթողական պատերազմները: Հայարաբական պայմանագիրը: Հայաստանի անկախության վերականգնումը:

Հայ նախարարական համակարգը արաբական խալիֆայության գերիշխանության շրջանում: «Արմինիա» փոխարքայության կազմավորումը: Հակաարաբական ապստամբությունները VIII դ. առաջին կեսին: 774-775 թթ. ապստամբությունը: Հայկական իշխանական տների հզորացումը: 850-855 թթ. ապստամբությունը:

ԲԱԺԻՆ 2. ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ

Հայաստանի Բագրատունյաց թագավորությունը

Հայաստանի անկախության վերականգնումը և ամրապնդումը: Հայկական անկախ պետականության վերականգնման նախադրյալները: Թագավորության վերականգնումը, Աշոտ I Բագրատունի: Երկրի անկախության ամրապնդումը. Սմբատ I, Աշոտ II Երկաթ:

Բագրատունյաց Հայաստանի վերելքը: Պետության բարգավաճումը. Աբաս Բագրատունի, Աշոտ III Ողորմած, Սմբատ II: Անին՝ մայրաքաղաք: Բագրատունյաց թագավորության հզորացումը X դ. վերջին և XI դ. սկզբին. Գագիկ I:

Պետական կառավարման համակարգը: Տնտեսության վերելքը: Պետական կարգը, բանակը: Քաղաքները:

Քաղաքատունյաց թագավորության մասնատումն ու անկումը: Կենտրոնացված պետություն ստեղծելու ջանքերը: Ենթակա թագավորությունների առաջացումը: Բյուզանդիայի նվաճողական քաղաքականությունը: Պայքար պետականության պահպանման համար. Գագիկ II:

Հայոց պետականությունը XI - XIV դարերում

Հայաստանը թյուրք-սելջուկների արշավանքների ժամանակաշրջանում:

Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը օտար նվաճողների դեմ (XII-XIV դարեր): Պայքար թյուրք-սելջուկների դեմ: Չաքարյանների իշխանապետությունը Հայաստանում, իշխանական նոր տները: Մոնղոլական ասպատակությունները: Պայքար թաթար-մոնղոլական տիրապետության դեմ:

Կիլիկյան Հայաստանը

Հայկական պետականության առաջացումը Կիլիկիայում: Հայկական պետականության ստեղծման նախադրյալները: Հայկական իշխանությունների առաջացումը: Հայկական պետության ստեղծումը Կիլիկիայում. Ռուբեն I:

Կիլիկյան Հայաստանի ամրապնդումը: Հայոց թագավորության վերականգնումը: Պայքար Դաշտային Կիլիկիայի համար: Ռուբինյան իշխանության ընդլայնումը և ամրապնդումը: Քաղաքական իրավիճակը Մերձավոր Արևելքում XII դ. վերջին: Թագավորության հռչակումը. Լևոն II Մեծագործ:

Կիլիկիայի հայկական թագավորությունը XIII-XIV դարերում: Հեթումյան արքայատոհմի հաստատումը: Հայ-մոնղոլական դաշինքը: Կիլիկյան Հայաստանը մոնղոլների և մամլուքների միջև: Կիլիկյան Հայաստանի թուլացումը և անկումը:

Կիլիկյան Հայաստանի պետական կարգը: Արքունիքը և բանակը:

ԲԱԺԻՆՅ. ՀԱՅՈՑ ԶԱՂԱԶԱԿԻԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՒՇ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ

Կորուստների և վերականգնումի ժամանակաշրջան (XV դար - XVII դարի առաջին կես)

Հայաստանը XV դարում: Ամենայն հայոց կաթողիկոսության վերահաստատումը Ս.Էջմիածնում: Հայոց եկեղեցու նվիրապետական

աթոռները:

Հայաստանը XVI դարում և XVII դարի առաջին կեսին: Քաղաքական դրությունը Մերձավոր Արևելքում XVI դ. սկզբին: Հայաստանը և թուրք-պարսկական պատերազմները: Հայ բնակչության բռնագաղթը:

Հայաստանի ազատագրության համար պայքարի աշխուժացումը: Հայոց թագավորության վերականգնման փորձը Աղթամարում: Հայաստանի ազատագրության պայքարի նոր փուլի սկզբնավորումը: Արցախի և Սյունիքի մեկիրությունները, Ջեյթունի իշխանությունը:

ԲԱԺԻՆ 4. ՄԻՋՆԱԴԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Ազգային-քրիստոնեական մշակույթի զարգացումը

Հայ գրերի գյուտը: Մեսրոպ Մաշտոցի պատմական առաքելությունը: Հայ գրերի գյուտը և նշանակությունը: Դպրոցը:

Հայ մշակույթի Ոսկեդարը: Պատմագրություն: Փիլիսոփայություն:

Մշակութային ձեռքբերումները VI-VIII դարերում: Պատմագրություն: Աշխարհագրություն: Տոմար: Արվեստ:

Հայկական մշակույթը X-XIV դարերում

Դպրոցները և համալսարանները: Իրավունքը: Ճարտարապետությունը և քանդակագործությունը: Նկարչությունը:

Մշակույթը դժվարին ժամանակներում (XV դար - XVII դարի առաջին կես)

Տպագրության սկզբնավորումը և զարգացումը: Արվեստը:

ՄԱՍ Գ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

ԲԱԺԻՆ 1. ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՁԱՏԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ (XVII դարի երկրորդ կես - XIX դարի առաջին կես)

Ազատագրական շարժումները XVII դ. երկրորդ կեսին և XVIII դարում

Ազատագրական պայքարի նոր փուլը: Շարժման արևմտաեվրոպական կողմնորոշումը: Հակոբ Դ Ջուղայեցի կաթողիկոսի պատվիրակության գործունեությունը: Օրու գործունեությունը Հայաստանի ազատագրության համար:

Ազատագրական զինված պայքարն Արցախում: Ռազմաքաղաքական իրադրությունը Հայաստանում և Այսրկովկասում: Ռուսների Կասպիական արշավանքը: Ռազմական ամրությունները (սղնախներ) Արցախում: Թուրքական զորքերի ներխուժումը Այսրկովկաս: Երևանի հերոսական պաշտպանությունը: Զինված պայքարն Արցախում:

Սյունիքի հայկական իշխանությունը: Զինված պայքարի սկիզբը Սյունիքում. Դավիթ բեկ: Սյունիքի հայկական իշխանությունը: Ապստամբության ավարտը:

Զինված պայքարի արդյունքները և Պարսկաստանի նոր քաղաքականությունը: Զինված պայքարի արդյունքները: Հայկական ինքնավարությունը Արցախում. Խամսայի մելիքություններ:

Ազատագրական պայքարը XVIII դարի կեսերին: Պայքարի գաղութային կենտրոնները: Հովսեփ Էմին. գործունեության նշանակությունը: Մովսես Սարաֆյանի ազատագրական ծրագիրը: Հայաստանի ազատագրության Հյուսիսային ծրագիրը:

Հնդկահայ ազատագրական կենտրոնը: Մադրասի հայրենասիրական խմբակը: «Նոր տետրակ, որ կոչի յորդորակ» և «Ռոզգայթ փառաց» աշխատությունները: Հայաստանի ազատագրության Հարավային (Շահամիր Շահամիրյանի) ծրագիրը:

Հայոց պետականության վերականգնման խնդիրը XIX դարի առաջին կեսին

Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին: Վարչաքաղաքական իրավիճակը: Արևելյան Հայաստանի՝ Ռուսաստանին միացման սկիզբը: Հայերը 1804-1813 թթ. ռուս-պարսկական պատերազմում: Արևելյան Հայաստանի՝ Ռուսաստանին միացման ավարտը: Հայերի մասնակցությունը 1826-1828 թթ. պատերազմին և նրանց սպասելիքները: Պարսկահպատակ հայերի վերաբնակեցումը:

Արևմտյան Հայաստանը XIX դարի սկզբներին և ռուս-թուրքական պատերազմները: 1806-1812 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմը և հայերը: 1828-1829 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմը, հայերի մասնակցությունը:

Հայաստանը XIX դարի 30-40-ական թվականներին: Հայաստանի ազատագրության նոր ծրագիրը: Հայկական մարզը: Արևմտահայության 1830 թ. զանգվածային վերաբնակեցումը: Ցարիզմի գաղութային քաղաքականությունը: Արևմտահայությունը 1830-1840-ական թթ.:

**ԲԱԺԻՆ 2. ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ XIX ԴԱՐԻ
ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵՄԻՆ ԵՎ XX ԴԱՐԻ ՄԿՁԲԻՆ:
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄԸ**

Հայկական հարցի միջազգայնացումը

Արևելյան հարցի սրումը: 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմը և հայերը: Արևելյան հարցը և Դրիմի պատերազմը: 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմի պատճառները և ընթացքը: Պատերազմը Կովկասյան ճակատում, հայերի մասնակցությունը:

Հայկական հարցի միջազգայնացումը: Սան Ստեֆանոյի հաշտության պայմանագիրը և Հայկական հարցը: Հայկական հարցը Բեռլինի վեհաժողովում:

Հայ քաղաքական կյանքի վերելքը

Ազգային-հասարակական շարժումները: Արևմտահայերի ազգային սահմանադրությունը: Չեյթունի 1862 թ. սպստամբությունը:

Պայքարի նոր գաղափարախոսությունը: Ազատագրական կազմակերպությունները: Ձինված պայքարի նոր դրսևորումները: Ազատագրական խմբակների ստեղծումը: Ազատագրական կազմակերպությունները 1880-ական թվականներին:

Հայ ազգային կուսակցությունները: Արմենական կուսակցություն: Հնչակյան կուսակցություն: Հայ հեղափոխական դաշնակցություն:

Ազատագրական պայքարի զինված փուլը

Ազատագրական պայքարի վերելքը: Հայդուկային շարժումը: Հայդուկային շարժման առաջացման պատճառները: Հայդուկային պայքարի առաջին քայլերը: Շարժման վերելքը: Հայդուկային շարժումը և կուսակցությունները:

Արևմտահայերի ցեղասպանության թուրքական ծրագրի իրագործման սկիզբը: Արևմտահայերի ցեղասպանության աբդուլհամիդյան ծրագիրը: 1894-1896 թթ. զանգվածային կոտորածները:

Ազատագրական պայքարը 1894-1896 թվականներին: Հայկական հարցը և տերությունները: Սասունի 1894 թ. հերոսամարտը: Չեյթունի 1895-1896 թթ. սպստամբությունը: Վանի 1896 թ. հերոսական ինքնապաշտպանությունը: Մայիսյան բարենորոգումների ծրագիրը: Եվրոպայի նոր միջամտությունները և դրանց հետևանքները:

Հայ ազատագրական շարժումները XX դարի սկզբին

Պայքար ցարիզմի հակահայ քաղաքականության դեմ: Հայ ժողովրդի պայքարը Ռուսաստանի գաղութային քաղաքականության դեմ: Հայ-թաթարական (ադրբեջանական) ընդհարումները: Հայերի պատգամավորական Կենտրոնական ժողովը:

Ազատագրական պայքարը Արևմտյան Հայաստանում XX դարի սկզբին: Ս.Առաքելոց վանքի կռիվը: Սասունի 1904 թ. ապստամբությունը:

Երիտթուրքերի հեղաշրջումը և արևմտահայությունը: Երիտթուրքերի հեղաշրջումը: Հայերի ոչնչացման պետական ծրագրի շարունակումը: Պանթյուրքիզմը՝ պետական քաղաքականություն: Հայ ազգային կուսակցությունների դիրքորոշումը:

Հայկական հարցը 1912-1914 թվականներին: Հայկական հարցի վերաբացումը: Դիվանագիտական պայքարը Հայկական հարցի շուրջ: Ռուս-թուրքական համաձայնագիրը:

Հայաստանը և հայ ժողովուրդը Առաջին աշխարհամարտի տարիներին

Առաջին համաշխարհային պատերազմի Կովկասյան ճակատը: Օսմանյան կայսրության և Ռուսաստանի ռազմաքաղաքական ծրագրերը Մերձավոր Արևելքում: Պատերազմի ընթացքը Կովկասյան ճակատում 1914-1916 թթ.: Սայքս - Պիկոյի համաձայնագիրը:

Հայ կամավորական շարժումը: Կամավորական շարժման առաջացումը և ծավալումը: Հայկական ջոկատների մասնակցությունը մարտական գործողություններին: Կամավորական ջոկատների վերածումը կանոնավոր զինուժի:

Հայոց Մեծ եղեռնը: Հայերի ցեղասպանությունը՝ երիտթուրքերի պետական ծրագիր: Մեծ եղեռնը: Հայերի ինքնապաշտպանական մարտերը:

Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացի սկիզբը: Մեծ եղեռնի հետևանքները: Տերությունների և միջազգային հանրության վերաբերմունքը: «Ցեղասպանություն» հասկացությունը: Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման առաջին քայլերը:

Հայ ազգային-քաղաքական կյանքի վերելքը 1917 թ. փետրվարյան հեղափոխությունից հետո: Յարիզմի տապալումը և նոր իշխանության ձևավորումը: Ժամանակավոր կառավարությունը և Արևմտյան Հայաստանը: Արևմտահայերի ազգային խորհրդի ստեղծումը: Արևելահայ ազգային խորհրդի ստեղծումը:

Բոլշևիկյան հեղաշրջումը և Հայաստանը: Իրադրությունը Այսրկովկասում և Կովկասյան ճակատում: Արևմտահայ զորամիավորման ստեղծումը: Բրեստ-Լիտովսկի հաշտությունը և հայկական հողերի բռնակցումը Թուրքիային:

Իրադրությունը Հայաստանում և Այսրկովկասում (1918 թ. հունվար-ապրիլ): Հայկական կանոնավոր զորքի ստեղծումը: Պատերազմի վերսկսումը Կովկասյան ճակատում: Հայկական զորքի վերակազմակերպումը: Անդրկովկասի անջատումը Ռուսաստանից:

1918 թ. մայիսյան հերոսամարտերը: Թուրք-անդրկովկասյան պատերազմի վերաճումը թուրք-հայկականի: Սարդարապատի և Բաշ Ապարանի ճակատամարտերը: Դարաքիլիսայի հերոսամարտը: Մայիսյան ճակատամարտերի պատմական նշանակությունը:

ԲԱԺԻՆ 3. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՇԱԿՈՒՅԹԸ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Մշակույթը XVII դ. երկրորդ կեսին և XIX դ. առաջին կեսին

Մշակութային ձեռքբերումները XVII դ. երկրորդ կեսին և XVIII դարում: Առաջին հայ պարբերականը: Պատմագիտությունը:

Հայ մշակույթը XIX դարի առաջին կեսին: Դպրոցական կյանքի վերելքը: Գիտությունը և մամուլը: Արվեստը:

XIX դ. երկրորդ կեսի և XX դ. սկզբի մշակութային վերելքը

Բնական և հումանիտար գիտությունների զարգացումը: Բնական գիտությունները: Հայագիտության վերելքը, բանասիրությունը: Պատմագիտության զարգացումը:

Արվեստը: Կերպարվեստը: Թատրոնը: Երաժշտությունը:

ՄԱՍ Դ. ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՇՐՋԱՆ

ԲԱԺԻՆ 1. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Երկրի ներքին կյանքը

Հայկական պետականության ձևավորումն ու ամրապնդումը: Հայաստանի Հանրապետության հռչակումը: Բաթումի պայմանագիրը: Իշխանության մարմինների ստեղծումը: Հայերենը՝ պետական լեզու: Հանրապետության խորհրդանիշները: Ազգային բանակը:

Սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական կյանքը: Հասարակական-քաղաքական կյանքը:

Երկրի կայունությանը սպառնացող վտանգները: 1920 թ. Մալիսյան ապստամբությունը:

Առաջին հանրապետության մշակութային կյանքը:

Հանրապետության միջազգային դրությունը: Հայկական հարցը

Հանրապետության արտաքին կապերը և հարաբերությունները: Հարաբերությունները Քառյակ միության երկրների հետ: Հայ-վրացական հարաբերությունները: Հայ-ադրբեջանական հարաբերությունները:

Հայկական հարցը Փարիզի խորհրդածողովում: Սերի պայմանագիրը: Հայկական պատվիրակությունները Փարիզի խորհրդածողովում: Միացյալ և անկախ Հայաստանի հռչակումը: Հայկական հարցը Սան Ռեմոյի կոնֆերանսում: Սերի պայմանագիրը և Հայաստանը:

Իրադրությունը Կիլիկիայում և կիլիկիահայությունը: Հայկական լեգեոնը: Կիլիկիահայության դրությունը և ինքնապաշտպանական մարտերը:

Առաջին հանրապետության անկումը

Հայաստանը Խորհրդային Ռուսաստանի և քեմալական Թուրքիայի քաղաքականության դրսևում: Քեմալական շարժումը և Հայաստանը: Խորհրդային Ռուսաստանի արևելյան քաղաքականությունը: Հայաստանի Հանրապետություն-Խորհրդային Ռուսաստան հարաբերությունները: Քեմալա-բոլշևիկյան համագործակցությունը: Թուրք-հայկական պատերազմը:

Հայաստանի Հանրապետության խորհրդայնացումը: Հայ-ռուսական բանակցությունները Երևանում: Ներքաղաքական ճգնաժամը: Հայաստանի խորհրդայնացումը:

ԲԱԺԻՆ 2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խորհրդային Հայաստանը 1920-1922 թվականներին

Խորհրդային իշխանության հաստատումը: Փետրվարյան ապստամբությունը: Կառավարման նոր համակարգի ձևավորումը: «Ռ-ազմական կոմունիզմի» քաղաքականությունը և դրա հետևանքները: Փետրվարյան ապստամբությունը: Անցումը նոր տնտեսական քաղաքականության և արտաքին օգնությունը:

ՀՄԽՀ տարածքային հիմնախնդիրները և արտաքին կապերը: «Լոռու չեզոք գոտու» և Ջավախքի հիմնախնդիրը: Չանգեզուրի, Լեռնային Դարաբաղի և Նախիջևանի հիմնախնդիրը: Հայկական տարածքների

հարցը Մոսկվայի և Կարսի 1921 թ. պայմանագրերում:

Խորհրդային Հայաստանը Անդրդաշնության և ԽՍՀՄ-ի կազմավորման գործընթացում: Անդրդաշնության ստեղծումը: ԽՍՀՄ-ի կազմավորումը:

ԲԱԺԻՆ 3. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԽՍՀՄ-Ի ԿԱԶՄՈՒՄ

Սոցիալիստական հասարակության ձևավորումը

Նոր տնտեսական քաղաքականությունը: Արդյունաբերացումը և կոլեկտիվացումը: Նեպլը և դրա արդյունքները: Արդյունաբերացումը: Գյուղատնտեսության կոլեկտիվացումը:

Հասարակական-քաղաքական կյանքը: Կոմունիստական կուսակցության մենիշխանության հաստատումը և այլ կուսակցությունների գործունեության արգելումը: Ներկուսակցական պայքարը, անհատի պաշտամունքի ձևավորումը, քաղաքական բռնաճնշումները: Պետության անհանդուրժողական քաղաքականությունը կրոնի և եկեղեցու նկատմամբ:

Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին (1941-1945 թթ.)

Հայ ժողովրդի ներդրումը Մեծ հայրենականում: Գերմանիայի հարձակումը ԽՍՀՄ-ի վրա: Հայկական ազգային դիվիզիաների կազմավորումը և նրանց մարտական ուղին: Հայ ռազմիկների մասնակցությունը մարտական գործողություններին: Պատերազմի հայ հերոսները և զորավարները:

Խորհրդային Հայաստանը հետպատերազմյան տարիներին (1945-1985 թթ.)

Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական դրությունը 1945-1965 թթ.: Հայկական հարցի վերաբացումը միջազգային նոր պայմաններում: Քաղաքական բռնաճնշումների նոր փուլը: Անհատի պաշտամունքի հետևանքների հաղթահարումը: Ազգային ինքնագիտակցության զարթոնքը: Այլախոությունը Հայաստանում:

Խորհրդային Հայաստանը վերակառուցման տարիներին

Վերակառուցման քաղաքականությունը: Արցախյան շարժումը: Արցախյան շարժման նոր փուլը: Հանրահավաքներ Երևանում: Մում-

գաիթյան ողբերգությունը: Շարժման հետագա վերելքը: Խորհրդային բանակի և Ադրբեջանի հատուկ ջոկատայինների գործողությունները Արցախում:

Հայաստանի անկախացման գործընթացը: Շրջադարձային փոփոխություններ հանրապետության քաղաքական կյանքում: Հայաստանի անկախության մասին հռչակագիրը: ԽՍՀՄ-ի պահպանման փորձերը: ԽՍՀՄ-ի փլուզումը, ԱՊՀ-ի ստեղծումը:

ԲԱԺԻՆ 4. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՓՈՒԼՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետությունը

Անկախ պետականության կայացման գործընթացը: Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակումը: ՀՀ Սահմանադրության ընդունումը: Հայոց ազգային բանակի կազմավորումը: Քառօրյա պատերազմը:

Հասարակական-քաղաքական կյանքը: Բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը: Ներքաղաքական զարգացումները 1999-2016 թվականներին:

ՀՀ միջազգային դրությունը և արտաքին քաղաքականությունը: Նորանկախ հանրապետության միջազգային ճանաչումը: ՀՀ-ի անդամակցությունը միջազգային կազմակերպություններին: Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը

Անկախության հռչակումը: Արցախյան ազատագրական պատերազմը: Անկախության հռչակումը, պետականության ձևավորումը: Արցախյան պատերազմի ծավալումը: Շուշիի ու Լաչինի ազատագրումը: Պատերազմի հետագա ընթացքը: Ղարաբաղյան բանակի հաղթանակը և զինադադարի կնքումը (1994 թ. մայիս): Սփյուռքահայության մասնակցությունը արցախյան պատերազմին:

ԼՂՀ միջազգային դրությունը: Արցախյան հիմնախնդրի բանակցային գործընթացը: Բանակցությունների նոր փուլը:

ԲԱԺԻՆ 5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌԸ 1920 ԹՎԱԿԱՆԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՍԵՐ ՕՐԵՐԸ

Հայկական Սփյուռքը 1920-1939 թվականներին

Սփյուռքահայությունը 1920-1939 թթ. և Հայրենիք-Սփյուռք ասոցիությունները: Սփյուռքի առաջացումը: Հայկական հարցը և սփյուռքահայությունը: Սփյուռքահայերի հայրենադարձությունը:

Հայկական Սփյուռքը 1946-1991 թվականներին

Հայրենադարձությունը: Սփյուռքահայ կենտրոնները: 1946-1948 թթ. զանգվածային հայրենադարձությունը: 1950-1980-ական թվականների հայրենադարձությունը:

Հասարակական-քաղաքական կյանքը: Սփյուռքահայության պայքարը Հայ Դատի համար պատերազմի ավարտական փուլում: Համաշխարհային հայկական կոնգրեսը: Սփյուռքահայերի հետագա պայքարը Հայկական հարցի լուծման և ցեղասպանության միջազգային ճանաչման համար:

ԲԱԺԻՆ 6. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Մշակույթը 1920-1941 թվականներին

Գիտության զարգացումը: Հասարակական գիտությունների զարգացումը: Կիրառական և բնական գիտությունների զարգացումը:

Արվեստը: Թատրոնը և կինոարվեստը: Կերպարվեստը և երաժշտությունը: Ճարտարապետությունը:

Մշակույթի վերելքը (1945-1991 թթ.)

Գիտությունը: Գիտությունների ակադեմիան: Գիտահետազոտական կենտրոնները: Կիբեռնետիկայի, էլեկտրոնիկայի զարգացումը: Հայագիտության զարգացումը:

Արվեստը: Երաժշտությունը: Թատրոնը: Կինոն: Կերպարվեստը: Ճարտարապետությունը:

Հայկական մշակույթի արդի վիճակը:

Արվեստը: Նկարչությունը և քանդակագործությունը: Երաժշտությունը:

Դասագրքերում նկատված վրիպակներ

«Հայոց պատմություն» առարկայի դասագրքերում կան որոշ անճշտություններ և տպագրական սխալներ: Տեղեկացնում ենք, որ պետական ավարտական և միասնական քննությունների քննական թեստերում տվյալ թեմաների ընդգրկման դեպքում ճիշտ պատասխան են համարվելու ոչ թե դասագրքում առկա վրիպակները, այլ ստորև բերված աղյուսակում դրանց ճշգրտված տարբերակները:

10-րդ դասարան

Տպագրված է	Պետք է լինի
Էջ 85, 2-րդ սյունակ, վերևից 10-րդ տող՝ Մանատրուկ II	Մանատրուկ
Էջ 148, 1-ին սյունակ, ներքևից 19-րդ տող՝ 571 թ.	571-572 թթ.

11-րդ դասարան

Տպագրված է	Պետք է լինի
Էջ 81, 2-րդ սյունակ, ներքևից 13-րդ տող՝ դուրս եկան Վանիին	դուրս եկան Վանից
Էջ 197, 1-ին սյունակ, վերևից 6-րդ տող՝ 1921 թ. նոյեմբերի 21-ին	1920 թ. նոյեմբերի 21-ին

12-րդ դասարան

Տպագրված է	Պետք է լինի
Էջ 37, 2-րդ սյունակ, վերևից 21-րդ տող՝ 1980 թ. օգոստոսի 16-ին	1989 թ. օգոստոսի 16-ին
Էջ 57, 1-ին սյունակ, ներքևից 6-րդ տող՝ 2015 թ. ապրիլին	2015 թ. փետրվարին

2023 թ. միասնական քննություն
Պատասխանների ձևաթուղթ

Հայտ պատմություն

ազգանուն

անուն

հայրանուն

ԳՕԿ անձնական համար

Ի՞նչ քաշափր

- Լրացրե՛ք միայն սև գիշախի գրիչով:
- Հնարովի պատասխանով առաջադրանքներում և պնդումների փնջերում Ձեր ընտրած տարբերակի համարին համապատասխանող վանդակում դրե՛ք X նշանը (փիւնույն սյունակի մեկից ավելի վանդակներում ցանկացած նշում կհամարվի սխալ):
- Թփրը գրե՛ք հետևյալ տեսքով՝ **1 2 3 4 5 6 7 8 9 0** :

0 3

Թեւտ №

1 2 3 4

Ա մակարդակ

Հնարովի պատասխանով առաջադրանքներ

Ձևաթուղթի համար	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
1																					
2																					
3																					
4																					
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38			
1																					
2																					
3																					
4																					

Կարճ պատասխանով առաջադրանքներ

39

40   43

41   Ա Բ Գ Դ Ե

42   44

Պնդումների փունջ

45

Տիպ 1

Միայն

Ըզիտն

Բ մակարդակ

Հնարովի պատասխանով առաջադրանքներ

Ձևաթուղթի համար	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
1												
2												
3												
4												

Ձևաթուղթի համար	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67
1										
2										
3										
4										

Ա Բ Գ Դ Ե Ձ Է

68

69

Պնդումների փունջ

70

Տիպ 1

Միայն

Ըզիտն

Ամբողջ ձևաթուղթում սխալ նշված պատասխանները փոխելու տեղը

Հնարովի պատասխանով առաջադրանքներ

Ձևաթուղթի համար

1

2

3

4

Պնդումների փունջ

Տիպ 1

Միայն

Ըզիտն

Մտադրե՛ք մեր նախադասությունը

Ծանոթ եմ քննության կարգին:

Հանձնարարվող գրականություն

1. «Հայոց պատմություն», ավագ դպրոցի 10-րդ դասարանի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի դասագիրք, խմբագիրներ՝ Ա.Սեփրոնյան, Ա.Սիմոնյան, Ա.Նազարյան, «Զանգակ» հրատ., Եր., 2014:
2. «Հայոց պատմություն», ավագ դպրոցի 11-րդ դասարանի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի դասագիրք, խմբագիրներ՝ Ա.Սեփրոնյան, Ա.Սիմոնյան, Ա.Նազարյան, «Զանգակ» հրատ., Եր., 2015:
3. «Հայոց պատմություն», ավագ դպրոցի 12-րդ դասարանի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի դասագիրք, խմբագիրներ՝ Ա.Սեփրոնյան, Ա.Սիմոնյան, Ա.Նազարյան, «Զանգակ» հրատ., Եր., 2016: